

In vreme de razboi

Alaturi de Ioan Slavici, Caragiale este in literatura noastra creatorul nuvelei realist-psihologice. Universului comic din piesele de teatru si schite i se substituie in nuvela "In vreme de razboi" dimensiunea tragica a existentei umane.

Tema nuvelei este obsesia. Firul epic urmeaza linia unei compozitii clasice (expozitie, punct culminant si deznodamant), iar cele trei capitole, urmarind cresterea obsesiei lui Stavrache si transformarea ei in nebunie, creeaza o tipologie si compun un destin uman tragic aflat sub stapanirea neiertatoare a unei tare ereditare (defect congenital).

In capitolul I (adevarata expozitie) se precizeaza datele esentiale despre hangiu Stavrache (negustor, proprietarul unei pravalii) si fratele sau popa Iancu din Pondeni (conducatorul unei bande de hoti, prinsa de stapanire). Pentru a scpa, popa Iancu se inroleaza voluntar in razboi, averea sa ramanand lui Stavrache. Momentul-intriga il constituie gandul care il chinuie pe hangiu in legatura cu intoarcerea fratelui sau, desi o scrisoare primita il asigura ca acesta a murit. Tensiunea creste treptat, odata cu obsesia lui Stavrache, care este terorizat de imaginea fratelui si de presupusa replica a acestuia, devenita laitmotiv obsedant: "Gandea c-am murit, neica?". In acest capitol (al II-lea) se trece mereu din realitate in vis incat planurile se confunda, sugerand degenerarea psihica a personajului.

Punctul culminant si deznodamantul conflictului (capitolul al III-lea) este reprezentat de momentul intalnirii dintre cei doi frati. Cand Iancu ii cere lui Stavrache o suma de bani pe care ii delapidase din banii regimentului, hangiu, ajuns la capatul incordarii psihice, innebuneste. Cu o arta desavarsita autorul analizeaza acum reactiile organice, atitudinile si comportarea eroului.

Intamplarile sunt tesute intr-o ordine gradata si crescanda, iar actiunile eroului sunt dirijate treptat de presimtirea ca popa Iancu nu e mort, de obsesia intoarcerii fratelui si de starea de violenta din momentul confruntarii directe cu acesta.

Autorul prezinta astfel un caz patologic, ce are ca mobil patima inavutirii. Stavrache este, in acelasi timp, un negustor necinstit, avar si nemilos, plasat fiind in contextul unui mediu social, in care setea de imbogatire are consecinte nefaste asupra individului, dezumanizandu-l. de aici, drama.

Personajul principal este surprins atat din perspectiva povestitorului-narator, din perspectiva sugerata de cadrul natural, cat si din perspectiva relatiei directe cu celelalte personaje (dialog) si a confruntarii cu sine (monolog).

In primul plan, scriitorul este cel care relateaza faptele si sugereaza inlantuirile cauzale. Caragiale realizeaza investigatia patologica prin relatari si descrieri, conturand, in acelasi timp, figura lui Stavrache in contextul nuvelei.

Al doilea plan, cel dialogat, este construit gradat, atat in real, cat si in halucinatiile personajului. In plan real, intalnirea dintre Stavrache si popa este realizata in dialoguri comprimate, insotite de indicatii de regie.

In capitolul al II-lea, dialogul se concentreaza pe sublinierea starii de incordare, datorate temeri de a nu pierde averea.

Dialogul cu fetita (din capitolul al III-lea) il situeaza pe Stavrache in lumea negustorilor, a hangiilor necinstiti, avari, nemilosii, evidentiind practicile marunte, surse sigure de imbogatire.

Dialogul viu si plin de miscare pregateste deznodamantul: nebunia lui Stavrache, care, odata declansata, face loc tonului relatarii si investigatiilor. Astfel ca, de-a lungul celor doua pagini care incheie nuvela, apar doar cateva linii de dialog.

La nivelul spaimei halucinatorii, dialogul puncteaza obsesia: "Credeai c-am murit, neica?". Trebuie subliniat insa monologul interior al personajului, care presupune si el o anumita gradatie, intr-o interesanta cladire de ipoteze asupra starii eroului.

Din cea de-a treia perspectiva, a cadrului natural, putem observa ca toate intamplarile se petrec noaptea (atat cele reale, cat si cele imaginare): popa vine la fratele sau noaptea, ii apare in halucinatii tot noaptea, fetita vine sa cumpere gaz si rachiu seara tarziu, tot noaptea Iancu se intoarce sa ceara bani fratelui sau.

Natura este perceputa prin sensibilitatea eroului, iar elementul auditiv devine pregnant: "Afara ploua maruntel ploaie rece de toamna, si boabele de apa prelingandu-se de pe stresini si picand in clipe ritmate pe fundul unui butoi dogit (...)" ; sunetul repetat la infinit marcheaza obsesia ce se transfera din plan auditiv in creierul inebunit al lui Stavrache.

Caragiale nu descrie interioare, lumea de obiecte din jur, aspecte vestimentare; universul il intuim insa prin prezentarea individului, a carui existenta ne face sa intrevedem datele realitatii in care se misca.

In ultimul capitol, descrierea este sustinuta si prin reactiile organice ale personajelor si de elemente vizuale ce descriu o natura infioratoare. Cadrul este propice sosirii lui popa Iancu.